

EEN REMBRANDT MET EEN KOGELGAT

LIJDEN, LIEFDE EN EEN ETS DIE ALLES OVERLEEFDE

door Johan Gortworst

Kunst kan onze diepste gevoelens raken en is kwetsbaar. De meeste werken overleven de tijd niet: ze verwerken, verdwijnen of worden vernield in oorlogen of door vandalisme. De culturele schade die de Tweede Wereldoorlog heeft aangericht, is niet te berekenen. Het is dan ook een wonder dat een magistrale ets van Rembrandt in 1945 ternauwernood een bombardement heeft overleefd. Hij hangt nu in een woning aan de rand van een stad. Met een kogelgat. Het had een haartje gescheeld of de Christusfiguur was opnieuw doorboord.

Bombardement van Bezuidenhout

Op 3 maart 1945 vliegen Engelse bommenwerpers richting Den Haag om het Haagse Bos te bombarderen. De Duitsers gebruiken deze plek om hun V2-raketten op te slaan. Door een fout vallen de bommen echter niet op het Haagse Bos, maar op de woonwijk Bezuidenhout. Hier ligt de heer Bosch met zijn gezin rustig te slapen. Het kan niet lang meer duren, denkt hij. Dan is de oorlog voorbij. Vrede. Bosch is een kunstliefhebber en de ets van Rembrandt behoort tot zijn dierbaarste bezittingen. Vanuit zijn bed kan hij elke dag ervan

genieten. Maar niet lang geleden schoot Duits afweergeschut lukraak in alle richtingen om overvliegende bommenwerpers neer te halen. Eén kogel drong zijn huis binnen, vloog rakelings over zijn hoofd en boorde zich in de ets van Rembrandt. Dan breekt de hel los. Vanuit het niets zetten de bommen met gierend lawaai de wijk in vuur en vlam. Gebouwen storten in, het gekrijs van gewonde en stervende mensen is afschuwelijk. Een wolk van stof en gruis trekt door de straten. Bosch blijft verstijfd van schrik in zijn bed liggen. Als het bombardement voorbij is, kijkt hij verwilderd om zich heen. Hij leeft, zijn gezin is gespaard. Het huis ligt in puin. Rembrandt is niet verder beschadigd.

Julie

We weten nu veel beter dan vroeger hoe oorlogservaringen generaties lang kunnen doorwerken. Voor Julie, zijn dochter, is het bombardement verleden tijd, maar de ramp draagt ze met zich mee. Ze herinnert zich nog de vlucht op een slee naar Den Haag. Een tijd die haar gevormd heeft. 'Ik ben een oorlogskind. Dan ga je nooit bij de pakken neerzitten. Je moet door, altijd weer door. Geen gezanik.' Een houding die haar veel heeft gebracht, maar ook stevige tegenwind.

De laatste tijd kan ze haar draai niet vinden. Haar man Ferdinand overleed een paar maanden geleden in de woonkamer, in zijn bed vlak onder de ets van Rembrandt. Ze woont nu alleen. Julie nodigt me uit om naar de ets te komen kijken toen ik van het bijzondere verhaal hoorde. Ik loop de woonkamer binnen en kan mijn ogen niet geloven. Wat een grote ets. Ik had een klein exemplaar verwacht, die kom je nog wel eens tegen. Is deze echt? 'Ferdinand lag hier goed verzorgd en we hebben hem vanuit deze kamer begraven. Kijk, daar zit het kogelgat.' Ze wijst naar de plek op de ets waar het papier kapot is. 'Mijn vader vroeg een lijstenmaker nog in de oorlog om haar opnieuw in te lijsten. Dat heeft hij knap gedaan, vind je niet?' Ik kijk naar de geknielde en achtergelaten treurende vrouwen rond het kruis. Ook zij zijn van alle tijden. Waar blijft de troost?

Verbondenheid

In de woonkamer komt Julie liever niet. De wond is nog vers. Op medelijden zit ze niet te wachten. Ze kijkt terug op een avontuurlijk leven en al is ze de tachtig gepasseerd, ze wil door. Haar verhaal is niet af. Zo gaat dat met oorlogskinderen. We praten verder aan de picknicktafel voor het huis.

Ze laat me een paar velletjes papier zien. 'We vonden op de computer van Ferdinand een begin van zijn memoires. Wil je ze lezen?' Haar hond slaat aan. Julie staat op om hem naar de schuur te brengen. Ik lees de tekst. Ferdinand neemt me al snel mee in zijn verhaal. Hij slaagde erin de energieke en vol in het leven staande Julie voor zich te winnen. Het werd een levenslange verbintenis. Ze volgde hem op avontuur naar Australië en verbleven daar enkele jaren, maar ze keerden terug en streken neer in deze streek. De laatste bladzijden zijn schetsen; zijn ziekte belette hem zijn memoires te voltooien. 'Hij heeft dit op zijn ziekbed voor me geschreven,' zegt Julie als ze terugkomt. 'Hij hield het voor me geheim. Hij heeft me ermee verrast.'

Zo doen verhalenvertellers dat. Al vanaf het prilste begin van de mensheid. Rembrandt was daarin de grootmeester.

Uit recent onderzoek blijkt dat het inderdaad om een ets gaat, maar uit de 18e of 19e eeuw en niet van Rembrandts hand. In die periode werden Rembrandts etsen met verbluffende precisie nagemaakt vanwege de grote vraag naar zijn werk. Zie blz. 8

